Styring og ledelse i grunnopplæringen

Ruth Jensen, Berit Karseth og Eli Ottesen (red.)

Styring og ledelse i grunnopplæringen

Spenninger og dynamikker

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2021

ISBN 978-82-02-72811-3
1. utgave, 1. versjon 2021

E-utgaven baserer seg på 1. trykte utgave, 978-82-02-60554-4,
Cappelen Damm Akademisk, 2019

Omslagsdesign: Anna Salander
Sats: Bøk Oslo AS
Elektronisk tilrettelegging: Bøk Oslo AS

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med forlaget er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

www.cda.no
akademisk@cappelendamm.no

Cappelen Damm AS er sertifisert iht. FSC®, PEFC og Miljøfyrtårn.

FSC www.fsc.org FSC® C047286 Symbolet for bærekraftig skogbruk

PEFC

Miljøfyrtårn®

Forord

Denne boka er en vitenskapelig antologi som gir viktige bidrag til å forstå styring og ledelse i grunnopplæringen. Gjennom ulike faglige innganger gir boka kunnskap om spenninger og dilemmaer som skoleledere må håndtere. Målgruppen for denne boka er forskere, studenter i utdanningsvitenskapelige fag og profesjonsutøvere innenfor utdanningssystemet.

Den konkrete foranledningen til boka er at professor Jorunn Møller fyller 70 år sommeren 2019. Møller er en av Norges fremste forskere innen feltet utdanningsledelse. Hennes bidrag har inspirert og satt spor nasjonalt og internasjonalt. Forfatterne i denne antologien har hatt glede av å samarbeide med henne i ulike forskningsprosjekter og faglige nettverk.

Vi vil rette en stor takk til redaktør Katinka L. Christiansen som tente på ideen og med stødig hånd har sørget for framdrift. En stor takk rettes også til fagfellen som har kommet med konstruktiv kritikk. Som redaktører vil vi også takke våre medforfattere for bidragene!

Oslo den 14.februar, 2019
Ruth Jensen, Berit Karseth og Eli Ottesen

Innhold

Forord 5

Kapittel 1
Styring og ledelse i grunnopplæringen – spenninger og dynamikker 13
Ruth Jensen, Berit Karseth og Eli Ottesen
Bokas kapitler 16
Referanser 20

Kapittel 2
Nasjonal styring og lokal praksis – skoleledere og lærere som endringsagenter 21
Tine S. Prøitz, Ellen Rye og Petter Aasen
Innledning 21
Forståelsesrammer for styring, endring og utvikling 22
Mikro- og makroforståelser av forholdet mellom nivåer i utdanningssystemet 24
Metode 25
Politikkutforming etter Kunnskapsløftet 25
Styringsdokumentenes betydning for skolelederes hverdagsliv 27
Skolelederes forhold til kommunen som skoleeier 30
Tilbakeblikk på Kunnskapsløftets intensjoner med styring 32
Kompetente skoleledere og lærere som endringsagenter 34
Referanser 37

Kapittel 3
Rettslig styring og rettsliggjøring av grunnopplæringen – konsekvenser for skoleledere som juridiske aktører 39
Jeffrey B. Hall
Innledning 39
Rettsliggjøring som teoretisk begrep 41

Rettsliggjøring som samfunnsfenomen 44
Rettsliggjøring og rettslig styring av skolen i et internasjonalt perspektiv 45
Rettsliggjøring og styring i USA og Sverige 45
Rettsliggjøring og styring i norsk kontekst 46
Rettsliggjøring og konsekvenser for skoleledere som juridiske aktører 48
Sikring av individuelle friheter og rettigheter eller begrensninger i rettslig styring på lokalt nivå? 51
Referanser 53

Kapittel 4
Elevresultater og ledelsesstrategier i (sam)spill – skolelederes praksis for å følge opp resultater i skolen 56
Guri Skedsmo og Ann Elisabeth Gunnulfsen
Innledning 57
Sentrale trekk ved den nasjonale og lokale styringen av skolen 58
Tidligere forskning på skolelederes bruk av resultater fra nasjonale, standardiserte prøver 59
Teoretiske perspektiver 60
Metodisk tilnærming 61
Variasjon i skolelederes praksis og strategier 62
Etablering av nye arenaer og rutiner 63
Benchmarking og «utstilling» av skolen 63
Å skape og å kommunisere forventninger til lærerne 64
Symbolsk tilpasning 64
Avledning og avvisning 65
Strategier i samspill og betydningen av å agere strategisk 67
Avslutning 69
Referanser 70

Kapittel 5
Læreplanen som kunnskaps- og kulturbærer i dagens utdannings- og samfunnskontekst 73
Berit Karseth
Innledning 73
Analyse av læreplanreformer 75
Læreplanen som kultur- og kunnskapsbærer 76
Kunnskapsløftet – vektlegging av kompetansemål og læringsresultater 78
Stortingsmeldingen *Fag – Fordypning – Forståelse* – en fornyelse av skolefagene? 80

Oppfølging av stortingsmeldingen – kjerneelementer og retningslinjer for utforming av læreplaner for fag 81
Den norske læreplanstrukturen sett i lys av dagens finske læreplan 84
Hvordan rammer den norske læreplanlogikken inn profesjonens videre arbeid med læreplanen? 85
Avslutning 87
Referanser 88

Kapittel 6
Læreplanen og det brede samfunnsmandatet 91
Kirsten Sivesind
Innledning 91
Å studere læreplaner 92
Ny overordnet del – ordenes bruk og betydninger 96
Eleven 96
Læreren 98
Innhold 99
Skolemiljøet og samfunnet rundt 101
Læreplanen som retorisk verktøy 103
Skolens brede samfunnsmandat – diskursen og oppdraget 104
Referanser 109

Kapittel 7
Utviklingsarbeid i skolen – et kritisk blikk på en positiv diskurs 111
Sølvi Mausethagen og Kristin Helstad
Innledning 111
To fortellinger om utviklingsarbeid i norsk skole 112
Utviklingsarbeid og lærersamarbeid 114
Positiv diskursanalyse 115
Hva kjennetegner den positive diskursen? 117
Utviklingsarbeid som løsning på utfordringer i skolen 117
Utviklingsarbeid som (nødvendige) ovenfra-initierte tiltak 119
Utviklingsarbeid som profesjonsutvikling 121
Et kritisk blikk på en positiv diskurs 123
Avslutning 125
Referanser 126

Kapittel 8
Barns rettigheter – fra «stykkevis og delt» til fundamentet for skolens virksomhet 129
Kirsten Sandberg
Innledning 129
Barns rettigheter og barnets beste 130
Ivaretakelse av barns individuelle behov 131
Målet med opplæringen 131
Målet med opplæringen for barn med særlige behov 134
Avgjørelser om spesialundervisning, barnets beste og barnets medvirkning 135
Ivaretakelse av individuelle behov – oppsummering 138
Mobbing 139
Forebygging 139
Barns medvirkning i skolens arbeid mot mobbing 140
Avslutning 142
Referanser 143

Kapittel 9
Handlingsrom og ledelse for sosial rettferdighet i kommunal voksenopplæring 145
Gunn Vedøy og Svein Ingve Nødland
Innledning 146
Kvalifisering av flyktninger 148
Ledelse for sosial rettferdighet 149
Forsøket ved Mime LS 151
Utvikling av dyp og likeverdig endring 152
Dekonstruksjon og rekonstruksjon av kunnskapsrammer 152
Behov for å gjøre noe med ulik fordeling av makt 153
Vektlegging av både private og offentlige, individuelle og kollektive goder 154
Fokus på frigjøring, demokrati, likeverd og rettferdighet 155
Vektlegging av samhørighet, gjensidig avhengighet og globalt ansvar 155
Balanse mellom kritikk og løfter 157
Utvising av moralsk mot 157
Hvilket handlingsrom er benyttet for ledelse for sosial rettferdighet? 158
Avslutning 161
Referanser 161

Kapittel 10
Skoleledelse og kunnskapsarbeid 163
Eli Ottesen
Innledning 163
Kunnskap(ing) i ledelse 165
Kunnskapsarbeid 168
Kunnskapsarbeid – fra kunnskap til kunnskaping 170
Utfordringer i forskning om kunnskapsarbeid 173
Avslutning 176
Referanser 176

Kapittel 11
Bruken av pedagogiske verktøy i skolelederutdanning – eksempler fra to utdanningskontekster 179
Ruth Jensen
Innledning 179
Kontekstbeskrivelser 181
Hva vi vet om pedagogiske verktøy i skolelederutdanningen 181
Hvordan CHAT danner utgangspunkt for analyser 183
Presentasjon av casene og studiens metodiske tilnærming 184
Presentasjon av funn og analyser 185
Internasjonal versus nasjonal innramming av problemområder? 185
Slides versus pensum som verktøy i summeoppgaver eller langsvaroppgaver? 185
Oppgaven versus forelesningen som strukturerende verktøy? 188
Diskusjon 189
Avslutning 191
Referanser 192

Kapittel 12
Studying principals, revealing principles: The contribution of Jorunn Møller's research to researching professional practices. 195
Helen M Gunter
Introduction 195
Research contribution 197
Professional contribution 199
Conceptual contribution 202
Principled principals 206
References 208

Kapittel 13

Styring og ledelse i grunnopplæringen – spenninger og dynamikker 211
Eli Ottesen, Berit Karseth og Ruth Jensen
Konteksten for styring og ledelse i skolen – et landskap i endring 212
Bevegelser i et landskap i endring: Stier, veier og avenyer – og blindveier? 213
Skolelederen – kjentmann og stifinner? 216
Etterord 218
Referanser 219

Forfatteromtaler 221

KAPITTEL 1

Styring og ledelse i grunnopplæringen – spenninger og dynamikker

Ruth Jensen, Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo, **Berit Karseth**, Institutt for pedagogikk, Universitetet i Oslo og **Eli Ottesen**, Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo

Ledelsesoppgavene i skolen har endret seg dramatisk de siste tiårene. Skoleledere forventes å utforme sine roller og funksjoner i møtet mellom en global agenda, nasjonale reformer og lokal praksis samtidig som politiske forventninger og begrepsbruk synes å være under kontinuerlig revisjon. Ny formålsparagraf og prinsipper for opplæringen trekker opp et bredt mandat som beskriver og utdyper de overordnede verdiene som skal prege grunnopplæringen, verdier som anses som «grunnlaget for vårt demokrati og skal hjelpe oss å leve, lære og arbeide sammen i en kompleks samtid og i møte med en ukjent framtid» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 5). Samtidig kobles beslutninger og handlinger i skolen til retorikken om evidens og kunnskapsbasering, og prioriteringer og beslutninger på alle nivåer skal bygges på det vi vet om skolens resultater. Tilgangen til slike resultater bidrar til at beslutningsgrunnlaget både kan oppleves som større og bedre, men samtidig som smalere. Skoleledere forventes å lede lokal skoleutvikling ved å ta i bruk kunnskapen som ulike former for resultatvurderinger kan gi, sørge for og overvåke i hvilken grad og på hvilken måte elevene gis mulighet til å oppnå de foreskrevne kompetansene, samtidig som de legger til rette for at verdigrunnlaget «gjøres levende og får betydning for hver enkelt elev» og preger «skolens og lærernes møte med elevene og hjemmene» (ibid., s. 5).

Bidragene i denne boka behandler på ulike måter de spenningene og dynamikkene som setter sitt preg på skoleledernes arbeid. De drøfter ledelsesfunksjoner i skolen med utgangspunkt i fire sett av relasjoner: skoleledelsens relasjon til styringsstrukturen, til læreplanreformene, til lærerprofesjonen og til elevene. Temaer som demokrati, rettigheter, mangfold og profesjonalitet utgjør sentrale komponenter i disse drøftingene.

Norsk utdanningspolitikk kan karakteriseres som preget av høy grad av konsensus, forankret i normer og ideologier som likeverd, inkludering og deltakelse (Møller & Skedsmo, 2013). Men utdanningspolitikken har ikke vært upåvirket av globale styringstrender. Neo-liberale strømninger og ideer forankret i en styringslogikk basert på New Public Management har på ulike måter befestet seg spesielt siden årtusenskiftet (Møller, Prøitz, Rye & Aasen, 2013). Reformen Kunnskapsløftet bar bud om økt desentralisering samtidig som et resultatansvar ble tydeligere formulert. Et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem ble etter hvert opprettet som et virkemiddel i styring av grunnopplæringen, og lokal kompetanseutvikling og forventninger om å utvikle skolene som lærende organisasjoner skulle bidra til iverksetting av reformen. De fem grunnprinsippene i Kunnskapsløftet som styringsreform – klare nasjonale mål, kunnskap om elevenes resultater, tydelig ansvarsplassering, stor lokal handlefrihet og et godt støtte- og veiledningsapparat – står fortsatt fast (Meld. St. 20 (2012–2013)), samtidig som staten har valgt å ta sterkere styringsgrep.

Landskapet for styring og ledelse er ytterligere komplisert gjennom skoleeiers rolle. For skoleledere betyr det at de må forholde seg til et styringsnivå mellom stat og skole. I Kunnskapsløftet var tydelig ansvarsplassering et uttalt mål, og skoleeier var en sentral aktør. Det viste seg imidlertid å være stor variasjon mellom kommuner med hensyn til hvordan skoleeier forsto og forvaltet ansvaret.

Det er først og fremst den statlige styringen som tematiseres i de første kapitlene i boka, der forfatterne viser hvordan skoleledere håndterer statlig styring gjennom skolenes arbeid med fagfornyelsen, gjennom skolelederes fortolkning og iverksettelse av opplæringsloven og gjennom skolers arbeid med resultater fra nasjonale prøver. Et sentralt tema er hvordan statlig styring kan utfordre en tradisjonell forståelse av profesjonalitet ved at kontrakten mellom stat, kommune og skole gradvis endres som følge av den gradvise overgangen fra et input-orientert til et output-orientert styringssystem.

Kunnskapsløftet som læreplanreform er blitt beskrevet som en reform som har beveget skolen og elevenes prestasjoner i riktig retning. Samtidig er det nå

enighet om at læreplanene for fag trenger en revidering. Dette arbeidet har fått merkelappen «Fagfornyelsen». En ny overordnet del (Kunnskapsdepartementet 2017) beskriver et bredt samfunnsmandat som omfatter opplæringens verdigrunnlag, prinsipper for læring, utvikling og danning og prinsipper for praksis.

Skissene til de fornyede læreplanene ble offentliggjort i november 2018. En melding fra NTB som raskt spredte seg til flere av de største avisene, hadde oppslaget «Holocaust og andre verdenskrig ikkje med i skissene til ny læreplan»[1]. Dette er en repetisjon av oppslaget i forbindelse med 2006-reformen der medier meldte at «forfattere som Ibsen og Hamsun kan komme til å forsvinne fra den norske skolen»[2]. Disse to oppslagene, med tolv års mellomrom, gir et bilde av hvordan (deler av) allmennheten forstår en læreplans rolle og legitimerende funksjon, og også av hvordan representanter for ulike fagdisipliner kjemper for sine fags legitimitet. De kan også bidra til å belyse hvordan utformingen av en formell læreplan innebærer at det gjøres valg der ulike ideologier, politiske interesser og profesjonsinteresser er i spill.

Våre nasjonale læreplaner regulerer skolens virksomhet og legger føringer for lærerens og skolelederes handlingsrom. Spørsmålet om de læreplanmessige endringene som nå gjennomføres, har betydning for læreplanen som samfunnskontrakt er et tema i denne boka. Det er også spørsmålet om hvordan den nye didaktiske strukturen som er bestemt for læreplanene for fag, rammer inn læreplanens funksjon som kunnskaps- og kulturbærer.

Forventninger om endring i skolen kommer fra flere hold, og er mangfoldige, komplekse og noen ganger motsetningsfylte. Skoleledere skal håndtere denne kompleksiteten og bidra til utvikling, forbedring og effektivisering, samtidig som de skal ivareta relasjonene til elever og deres foreldre, skolens personale og sentrale og lokale myndigheter. I «Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 18) understrekes betydningen av det profesjonsfaglige fellesskapet for skolens arbeid og ikke minst for utvikling og utøvelse av det profesjonelle skjønnet. Dette er en grunnleggende forutsetning for skolens lærings- og læreplanarbeid og forutsetter god ledelse. Ikke desto mindre er det et utfordrende ideal å utvikle kompetanse som samlet sett kommer skolen og alle elevene til gode. Lærere og ledere forventes å bruke forskning, erfaringsbasert kunnskap og etiske vurderinger som grunnlag for

1 https://framtida.no/2018/11/28/holocaust-og-andre-verdskrigen-ikkje-med-i-skissene-til-ny-laereplan
2 https://www.nrk.no/kultur/ibsen-ut-av-skolen-1.539197

målrettede tiltak for at skolens brede formål skal bli realisert. Kompleksiteten i lederes og læreres kunnskaps- og kompetanseutvikling tematiseres på ulikt vis i flere av bidragene i boka og rommer kritiske analyserer av hva som står på spill ikke minst når det gjelder hvordan skolens samfunnsansvar ivaretas.

Bokas kapitler

I *kapittel 2* retter Prøitz, Rye og Aasen søkelyset mot forholdet mellom nasjonal styring og lokal styring og praksis ved innføringen av Kunnskapsløftet, politikkutformingen i tiden etter Kunnskapsløftet og den pågående fagfornyelsen. Reformarbeid foregår i et spenningsfelt der forholdet mellom sentralisert og desentralisert ansvar, styring og administrasjon utgjør den ene aksen, og forholdet mellom politisk og profesjonell makt utgjør den andre. I dette landskapet formes reformer. Kapitlet bygger på et rikt empirisk materiale. Forfatterne viser at Kunnskapsløftet som styringsreform hadde desentralisering som siktemål, men i løpet av gjennomføringsperioden identifiseres en glidning mot sterkere nasjonal styring. En studie av læreplanarbeid på tre skoler viser hvordan skolelederne håndterer arbeidet med å fortolke og bearbeide sentrale ideer og omsette disse i praksis.

I *kapittel 3* er Hall opptatt av den rettslige styringen av grunnopplæringen og hvilken betydning en økt rettsliggjøring har for skoleledelse. Han framhever lovverkets kontrollfunksjon og hvordan denne kan ivaretas av et velfungerende byråkrati. Rettsliggjøring har både en normativ og en deskriptiv dimensjon, og Hall hevder at rettsliggjøring medfører et økt fokus på de juridiske konsekvensene av handlinger på kommune- og skolenivå. En gjennomgang av forskning viser hvor kontekstavhengig lovgivning og rettspraksis er, og hvordan selv ganske «like» politiske systemer som det norske og det svenske har utviklet *ulike* praksiser. Hall problematiserer tilsyn som kontroll all den tid tilsynet også retter fokus mot pedagogiske områder. Regelverk kan være vanskelig å forstå for ikke-jurister, og skoleledere griper gjerne til veiledninger framfor selv å bruke pedagogisk/profesjonelt og juridisk skjønn i anvendelse og begrunnelser. Forfatteren mener det er viktig at skoleledere får en «juridisk ballast» som kan gi dem trygghet og autonomi i yrkesutøvelsen.

I *kapittel 4* undersøker Skedsmo og Gunnulfsen hvilke strategier skoleledere tar i bruk i arbeidet med resultater fra nasjonale prøver. Nasjonale prøver ble innført som en del av et nasjonalt kvalitetsvurderingssystem for skolen, og for-

fatterne peker på at det nærmest tas for gitt at når vi har tilgang til resultatene, så vet alle aktører automatisk hvordan vi skal bruke dem til å forbedre praksis. Tidligere forskning om skoleledelse og standardiserte tester har vist at statlige initiativ ofte resulterer i parallelle aktiviteter ved siden av skolens øvrige praksis, og at skoleledere spiller en viktig rolle i oversettelsesarbeidet av slike initiativ. Det pekes også på at sosiale og strukturelle forhold har stor betydning for om og hvordan reforminitiativ omsettes i praksis. Basert på analysene identifiserer forfatterne to sentrale dimensjoner knyttet til det strategiske arbeidet med de nasjonale prøvene. Mens den første omhandler hvorvidt skolelederens handlinger retter seg mot eksterne eller interne forhold, berører den andre dimensjonen graden av synlighet i det strategiske arbeidet.

I *kapittel 5* retter Karseth søkelyset mot læreplanen som kunnskaps- og kulturbærer i en samfunnskontekst og stiller spørsmål om hvordan skolefaglig kunnskap framstilles i Kunnskapsløftet og i det pågående arbeidet med fagfornyelsen. Selv om fagfornyelsen bar bud om et tydeligere innhold, er kompetansemålene den sentrale didaktiske kategorien i læreplanene. Karseth setter derfor et spørsmålstegn ved om læreplanverket blir det pedagogiske og fagdidaktiske verktøyet det er ment å være, når læreplanen først og fremst handler om elevenes prestasjoner på ulike nivåer. Hun peker videre på at læreplanstrukturen som er valgt, gir en svak rammefortelling for hva som er skolens innhold. Gjennom en analyse av den finske læreplanen viser forfatteren at det finnes alternative måter å bygge opp læreplan på der innhold som didaktisk kategori er mer framtredende.

I *kapittel 6* gjennomfører Sivesind en analyse av «Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen» (Kunnskapsdepartementet, 2017). Forfatteren har valgt en semantisk analyse der hun først undersøker ordene som brukes, og hvilken betydning de gis i dokumentet. Videre viser hun hvordan det etableres et bredt mandat for opplæringen gjennom planens ordbruk og struktur. Dette brede samfunnsmandatet gjenspeiler tidligere tiders læreplaner, og forfatteren stiller spørsmålet hvordan ulike medierende tiltak vil kunne ansvarliggjøre ledere og lærere. Sivesind gir et viktig bidrag til vår forståelse av hvordan en læreplan former forestillinger om skolens samfunnsmandat og skaper styringsforventninger.

Mausethagen og Helstad tematiserer i *kapittel 7* utviklingsarbeid i skolen og peker på den økende oppmerksomheten utviklingsarbeid har for å endre og «kvalitetssikre» arbeidet. Norsk empirisk forskning på lærerrollen og lærerarbeid de siste ti årene er utgangspunktet for analysene. Forfatterne viser til en

positiv og en negativ diskurs om utviklingsarbeid i skolen. Det er den positive diskursen som analyseres i kapitlet, og forfatterne presenterer tre innrammin-ger av utviklingsarbeid: utviklingsarbeid som løsning på skolens utfordringer, utviklingsarbeid som ovenfra-initierte tiltak og utviklingsarbeid som profe-sjonsutvikling. Disse er delvis overlappende, men synliggjør også spenninger og utfordringer som diskuteres i kapitlet.

Sandberg retter i *kapittel 8* oppmerksomheten mot juridiske sider ved sko-leledelse og elevens verden. Formålet med kapitlet er å øke forståelsen av barns rettigheter og den betydning de har for skoleledere, lærere og elever. Oppmerk-somheten rettes mot hvordan norsk lov ivaretar barns individuelle behov, og hvordan det norske regelverket følger opp Barnekonvensjonen. Forfatteren peker på flere svakheter i det norske regelverket og argumenterer for at Barne-konvensjonen spenner høyere enn det som reflekteres i det norske lovverket. Forfatteren poengterer hvor viktig kunnskap om utdanningsrett er for både skoleledere og jurister, samt hvor viktig det er å tydeliggjøre barns rettigheter og det ansvar som hviler på skoleledere.

Ledelse av utdanning begynner med spørsmålene om hva som er rettfer-dig og demokratisk. I teorier om ledelse for sosial rettferdighet understrekes betydningen av at praksis motvirker marginalisering, og at utdanning skal gi økte muligheter for alle. I *kapittel 9* presenterer Vedøy og Nødland et lokalt FoU-prosjekt som har som formål å kvalifisere voksne innvandrere til helsefagarbeid. Med bakgrunn i intervjuer og møtereferater stilles følgende forskningsspørsmål: Hvilket handlingsrom for ledelse for sosial rettferdighet finnes i kommunal voksenopplæring? Det er særlig de ytre grensene for skolens handlingsrom som forfatterne diskuterer, det vil si de grensene som er godkjent av offentlige myndigheter og det legale grunnlaget for styring av skolen. Forfatterne påpeker at ledelse for sosial rettferdighet krever spesifikke tilpasninger til den lokale konteksten.

I *kapittel 10* viser Ottesen hvordan kunnskapsarbeid er et fruktbart begrep for å forstå og analysere skoleleders handlinger og beslutninger i skolen. Hun skiller mellom kunnskap og kunnskaping og viser hvordan et mangfold av kunnskapskilder tas i bruk, samspiller og omskapes i ulike praktiske situasjoner. Eksemplene som trekkes fram i kapitlet, er arbeid i tilknytning til situasjoner som dukker opp, og som krever rask håndtering og oppmerksomhet. Ottesen spør hva en skoleleder gjør i slike sitasjoner, og hvordan kan vi metodisk gå fram for å studere hvordan arbeidet utfolder seg. Hun argumenterer for at praksis

må utgjøre det epistemiske objektet for slik forskning, og at vi trenger metoder som lar forskeren zoome tett inn på aktivitetene slik de foregår, samtidig som det også er nødvendig å zoome ut for å lokalisere aktivitetene i den større konteksten.

I *kapitel 11* presenterer Jensen en analyse av hvordan pedagogiske verktøy brukes i to utdanningsprogram innenfor skoleledelse. Det ene programmet tilbys ved et universitet i Norge, det andre programmet ved et universitet i California. Jensen peker på at formalisert skolelederutdanning har en relativt kort historie i Norge sammenliknet med USA. Analysene er basert på et omfattende videomateriale. Forfatteren viser hvordan disse to utdanningsprogrammene har noen vesentlige likhetstrekk knyttet til hvilke problemområder det arbeids med, hva som karakteriserer oppgavene og verktøyene som introduseres, og hva som karakteriserer de læringsprosessene der disse inngår. Samtidig viser analysene en rekke forskjeller som kan knyttes til historiske forhold, men også til sosiopolitiske forhold i de to kontekstene.

Kapittel 12 representerer et blikk utenfra på norsk skolelederforskning. Hensikten er å vise hvordan et kunnskapsfelt som skoleledelse utvikles i en kompleks sammenheng der den internasjonale forskningsfronten møter nasjonale forskningstradisjoner og tilnærmingsmåter som bærer i seg nasjonale forutsetninger og verdsettingsmønstre. Dette betyr at for å forstå et felt er det nødvendig med historiografisk bidrag. Forfatterens analyse er basert på bidragene fra en av Norges mest betydningsfulle skolelederforskere, Jorunn Møller. Gjennom framstillingen viser forfatteren hvordan Møllers posisjon og bidrag er med på å definere skoleledelsesfeltets intellektuelle historie internasjonalt og nasjonalt. Dette knytter hun ikke bare til forskning, men også til begrepsmessige og profesjonsrelaterte bidrag.

Med bakgrunn i analysene fra bokas ulike kapitler retter vi i *kapittel 13* oppmerksomheten mot sentrale tematikker, dilemmaer og spenninger som danner konteksten for skolelederes ansvar og praksis. Det pekes på at landskapet for utdanningsledelse og profesjonsutøvelse er i endring. Dette betyr imidlertid ikke at retningen eller kompassnålen for disse endringene er tydelig. Selv om styrings- og ledelsesformene i Norge reflekterer økt vekt på måling av prestasjoner og på ansvarliggjøring av skoler og skoleeiere, fremmes også argumenter og resonnementer som understreker betydningen av skolens brede samfunnsoppdrag og rommet for faglig skjønn. Skoleledere må med andre ord navigere i et landskap med konkurrerende diskurser.

Referanser

Kunnskapsdepartementet (2017). Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/37f2f7e1850046a0a3f676fd45851384/overordnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf

Meld. St. 20 (2012–2013). *På rett vei*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Møller, J., Prøitz, T.S., Rye, E. & Aasen, P. (2013). Kunnskapsløftet som styringsreform. I B. Karseth, J. Møller & P. Aasen (red.), *Reformtakter. Om fornyelse og stabilitet i grunnopplæringen* (s. 23–41). Oslo: Universitetsforlaget.

Møller, J. & Skedsmo, G. (2013). Modernising education: New public management reform in the Norwegian education system. *Journal of Educational Administration and History, 45*(4), 336–353.